

JUSTIITS- JA DIGIMINISTEERIUM

Urmas Ambur
MTÜ Eesti Esitajate Liit
eel@eel.ee
Paldiski mnt 96a
13522 Tallinn

Teie 05.10.2026 nr 431

Meie 21.10.2026 nr 2-6/26-7220-2

Vastus Eesti Esitajate Liidu 06.10.2026 selgitustaotlusele

Täname pöördumise saatmise eest. Selgitustaotluse kohaselt on Eesti Esitajate Liidul (EEL) tekkinud mõningaid küsimusi seoses autoriõiguse seaduse¹ (AutÕS) §-s 22 sätestatud teose vaba kasutamise erandiga. Täpsemini olete palunud Justiits- ja Digiministeeriumi (JDM) selgitust kahes küsimuses:

- kas AutÕS §-s 22 sätestatud vaba kasutuse erandi sisu ja ulatus on täielikult kooskõlas direktiivi 2001/29/EÜ² artiklis 5 sätestatud lubatavate erandite ja piirangutega ning millisele direktiivi artikli 5 lõikes 2 või 3 sätestatud erandile AutÕS § 22 tugineb;
- kui AutÕS § 22 on direktiiviga kooskõlas, palute selgitada, kuidas saab õiguste omaja või teda esindav kollektiivse esindamise organisatsioon praktikas tugineda AutÕS §-s 17 ja § 75 lg-s 2 sätestatud kolmeastmelisele testile olukorras, kus vaba kasutus asendab või võib asendada litsentseeritavat (tasu kogumist võimaldavat) kasutamist ning mõjutada seeläbi õiguste omajate tavapärasest litsentsiturgu ja potentsiaalset tulu.

Enne küsimustele vastamist selgitame, et JDM saab anda õiguslaseid selgitusi ministeeriumi poolt välja töötatud õigusaktide või nende eelnõude kohta. Õiguslaste selgituste andmisega on tegemist siis, kui selgitatakse mingi konkreetse seaduse, konkreetse paragrahvi, konkreetse lõike, konkreetse punkti sisu ja tähendust. Õiguslaste selgituste andmine ei tähenda õigusabi andmist. Õigusabiga on tegemist siis, kui antakse mingite konkreetsete eluliste asjaolude osas õiguslik hinnang. Seetõttu on meil võimalik EEL-i kirjale vastata ainult selles osas, mis jääb õiguslaste selgituste raamidesse ning JDM-i pädevusse. Juhime tähelepanu ka asjaolule, et JDM-i õiguslane selgitus ei tähenda seaduse ainuõige tõlgenduse kehtestamist ja see ei ole ühelegi inimesele täitmiseks kohustuslik. Õigust mõistab Eesti Vabariigis põhiseaduse § 146 esimese lause kohaselt ainult kohus.

Selgitustaotluse esimene küsimus käsitleb AutÕS § 22 kooskõla direktiiviga 2001/29/EÜ ja jaguneb omakorda kolmeks alaküsimuseks.

Esimese küsimuse esimese alaküsimusega soovite teada, millisele direktiivi 2001/29/EÜ artikli 5 lõikes 2 või 3 sätestatud erandile või piirangule tugineb AutÕS §-s 22 sätestatud vabakasutuse erand.

AutÕS § 22 piirab AutÕS § 13 lg 1 p-s 7 sätestatud teose avaliku esitamise õigust. Teose avalik esitamine tehniliselt vahendatud ettekandes on osa teose üldsusele suunamisest direktiivi 2001/29/EÜ artikli 3 mõttes³. Kuivõrd AutÕS § 22 osaliselt puudutab EL-i õigusega harmoneeritud ainuõigusi ja nende piiranguid, tuleb piirangute lubatavust hinnata EL-i õigusest lähtuvalt. Nagu Euroopa Kohus on rõhutanud, saab piirata direktiivi 2001/29/EÜ artiklis 3 sätestatud ainuõigust üksnes sama direktiivi artiklis 5 ammendavalt loetletud erandite ja piirangutega⁴ ning igasugused erandid ja piirangud, mis artiklist 5 irduvad, kahjustavad direktiivi harmoneerivat mõju⁵.

1 Autoriõiguse seadus – RT I, 12.07.2025, 9

2 Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2001/29/EÜ, 22. mai 2001, autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas – ELT L 167, 22/06/2001 Lk 0010 - 0019

3 RKTk 2-16-17491/52, p 16.1.

4 C-161/17 *Renckhoff*, p 16

5 C-469/17 *Funko Medien*, p 62

Suur-Ameerika 1 / 10122 Tallinn / +372 620 8100 / info@justdigi.ee/ www.justdigi.ee

Registrikood 70000898

Erandit, mis vastaks reguleerimisala poolest AutÕS §-le 22, ei leidu direktiivi 2001/29/EÜ artikli 5 lõikes 2 ega lõike 3 punktides a–n. Seega saab kõnealune vabakasutuse erand ainsana tugineda direktiivi 2001/29/EÜ artikli 5 punktile o, mis annab liikmesriikidele võimaluse kehtestada muid väikese tähtsusega erandeid. JDM-i hinnangul tuginebki AutÕS § 22 direktiivi 2001/29/EÜ artikli 5 punktile o.

Esimese küsimuse teise alaküsimusega soovite teada, kas AutÕS § 22 praegune sisu ja ulatus on ministeeriumi hinnangul täielikult kooskõlas direktiivi 2001/29/EÜ artikliga 5.

Eelnevalt on tuvastatud, et AutÕS § 22 tugineb direktiivi 2001/29/EÜ artikli 5 punktile o. Siinjuhul tuleb juhtida tähelepanu asjaolule, et direktiivi 2001/29/EÜ artikkel 5 punkt o ei ole olemuselt täisharmoneeriv. Kui liikmesriik soovib kehtestada 2001/29/EÜ artikli 5 punkti o kohase erandi, ei määra EL õigus ühemõtteliselt selles liikmesriigis kehtestava erandi ulatust.⁶ Eelnev ei tähenda, et liikmesriigil on vaba voli 2001/29/EÜ artikli 5 punkti o kohase erandi kehtestamisel. Vastav erand peab arvestama EL-i õigusega ette antud piire.⁷ Eelkõige tuleb liikmesriigil järgida proportsionaalsuse põhimõtet⁸, tagada õiguste omajatele kõrgetasemeline kaitse⁹ ja kehtestada asjaomaste isikute huvide ja õiguste vahel õiglane tasakaal.¹⁰ Eelnevast tulenevalt peab Eesti õiguses kehtestatud AutÕS § 22 seega järgima direktiivi 2001/29/EÜ artikli 5 punkti o spetsiifilisi tingimusi ning lisaks olema kooskõlas eelviidatud üldiste EL-i õigusest tulenevate põhimõtetega.

Mis puudutab direktiivi 2001/29/EÜ artikli 5 punkti o enda kriteeriume, on seal välja toodud kolm spetsiifilist tingimust:

- muu väikese tähtsusega juht,
- siseriiklike õigusaktidega on erandid või piirangud juba ette nähtud,
- tegemist on üksnes analoogsete kasutusviisidega, mis ei mõjuta kaupade ja teenuste vaba ringlust ühenduses, ilma et see mõjutaks teisi direktiivi 2001/29/EÜ artiklis 5 sisalduvaid erandeid ja piiranguid

Mis puudutab teist tingimust, on AutÕS § 22 olnud seaduses 1992. aastast alates¹¹ ja seega enne direktiivi 2001/29/EÜ ülevõtmist. Kui Eesti ühines Euroopa Liiduga, võeti üle direktiiv 2001/29/EÜ¹² koos selle artiklis 5 sisalduvate eranditega, aga AutÕS § 22 jäeti seaduses alles muutmata kujul. Kuna erand oli ette nähtud juba direktiivi ülevõtmise eelselt, on see kooskõlas direktiivi 2001/29/EÜ artikli 5 punkti o teise tingimusega. Direktiivi 2001/29/EÜ artikli 5 punkti o esimene ja kolmas tingimus on avarama tõlgendusruumiga, nt „väikese tähtsuse“ tähendus sõltub paljuski konkreetsest olukorrast. Seetõttu on paslik arvestada, milline on Eestile antud paindlikkus AutÕS § 22 säilitamisel siseriiklikus õiguses, arvestades üldisi EL-i õigusest tulenevaid suuniseid.

Kas erand on muu väikese tähtsusega juht, selgub erandi kohaldamisala hindamise teel. AutÕS § 22 näeb kohaldamisala poolest ette kolm tingimust teose kasutamiseks. Esimene AutÕS § 22 tingimus on, et teost kasutades tuleb autorile viidata. Teise tingimuse mõttes kuulub erandi kohaldamisalasse ainult teose avalik esitamine, kui see toimub õppeasutuse vahetus õppeprotsessis ja kui teost esitavad asutuse õpetav personal ja õpilased. Kolmas tingimus on, et vaatajas- või kuulajaskonna peavad moodustama õppeasutusega otseselt seotud isikud. Seega on vabakasutuse erandis sätestatud mitu olulist tingimust, mis piiritlevad erandile tuginemise võimalusi.

Jääb küsimus, kas need tingimused on piisavad, et erandit saaks lugeda muuks väikese tähtsusega juhiks direktiivi 2001/29/EÜ artikli 5 punkti o mõttes. Kui erandi kohaldamise tingimused on liiga avarad, viitab see asjaolule, et erand ei ole väikese tähtsusega, st ei ole proportsionaalne, arvestades õiguste omajatele kõrgetasemelise kaitse kehtestamise nõuet¹³. See näib olevat ka selgitustaotluse üks muredest, kuna toote ise välja, et AutÕS § 22 ei piira ise kasutatavate teoste arvu, kasutamise mahtu, ega seo kasutamise lubatavust sõnaselgelt konkreetse õpetamise eesmärgiga põhjendatud ulatusega. Valupunkt on selles, kui õppeasutus saab erandi alusel kasutada teoseid mahupiiranguta.

Vastab tõele, et erand ei sisalda otsest mahupiirangut, erinevalt nt AutÕS § 19 lg 1 p-des 1–5 ja 7 ette nähtud eranditest. Küll aga seab AutÕS § 22 piirangud isikulises ja eesmärgilises mõttes. Erandile

6 Analoogia korras vt C-469/17 *Funke Medien*, p 42–43

7 Samas, p 46

8 Samas, p 49

9 Samas, p 50

10 Samas, p 51

11 Autoriõiguse seadus – RT 1992, 49, 615

12 Autoriõiguse seaduse muutmise seadus 326 SE

13 Vt C-469/17 *Funke Medien*, p 49

võivad tugineda üksnes haridusseaduse (HaS)¹⁴ mõttes õppeasutused¹⁵ ja teose kasutus peab toimuma selle vahetus õppeprotsessis. Õppeasutusel, nii põhi- kesk- kutse-, kõrg- kui ka huvikoolil peab olema õppekava, mille alusel toimub õppetegevus. Õppekava peab vastama teatud standarditele¹⁶ ning õppeasutuses reaalsetl läbiviidav õppeprotsess kujuneb õppekava alusel ja raamides. Kui Eestis puuduksid normid, mis määraks õppeasutuses läbiviidava õppe korraldamise alused või kui need normid oleks puudulikud, võib kaasneda tagajärg, kus haridusasutusel oleks avarad võimalused teoseid avalikult esitada AutÕS § 22 alusel, õppeasutus saab ise otsustada, mis on õppeprotsessi osa. Kuna õpe toimub õppekava alusel ja õppekavade suhtes kehtivate standarditega on õppeprotsessile seatud raamistik, mida õppeasutus peab õpet läbiviies järgima, on seatud raamid ka sellele, mida saab AutÕS § 22 mõttes pidada vahetuks õppeprotsessiks ja mida mitte.

Eelkõige on vahetu õppeprotsessiga tegemist juhul, kui see tugineb õppekavale ja toetab õppekava täitmist, s.o. lõppastmes õpilaste õpieesmärkide saavutamist. Näitlikustamiseks võib erandi kohaldamisalasse langeda otseselt õppetegevuse käigus teose kasutamine, mh kirjandustunnis teatrietenduse stseeni näitlemine, muusikatunnis muusikapala ette laulmine, võimlemistunnis koreograafia järeletegemine jms.¹⁷ Samuti nõustub JDM Riigikohtu varasema seisukohaga, et õpet toetavad tegevused saavad langeda erandi kohaldamisalasse. Näiteks võib tuua kooli korraldatud kontserdi, aktuse, tänuürituse, koolisisese õpilastele ja õpetavale personalile suunatud konkursi jms.¹⁸

Olete välja toonud, et AutÕS § 22 ei seo kasutamise lubatavust sõnaselgelt konkreetse õpetamise eesmärgiga põhjendatud ulatusega. Kuivõrd õppeprotsessile on seatud teatud raamid, ei saa õppeasutus ise lugeda meelevaldselt kõiki tegevusi vahetuks õppeprotsessi osaks. Näiteks on mõeldav, et teatrisuunalises huvikoolis näitlevad õpilased AutÕS §-le 22 tuginedes õppetöö käigus stseene õigustega kaitstud näidendist. Tõenäoliselt ei saaks huvikool siiski erandi alusel hakata funktsioneerima erateatrina.

Kokkuvõtlikult, vastates esimese küsimusele teisele alaküsimusele, kuigi AutÕS § 22 ei sea ise teoste kasutamisele mahupiirangut, on erandi teleoloogilisel tõlgendamisel, arvestades selle konteksti ja laiemaid eesmärke, selge, et erandi mõtteks ei saa olla olukord, kus õppeasutus saab piiramatult teoseid kasutada. Mahupiirang tuleneb kaudselt, kuivõrd teose kasutus peab olema seostatav vahetu õppeprotsessiga. Kuna õppeprotsessile on seatud riiklikud nõuded, ei saa olla teoste piiramatu kasutus olla mõistlikult põhjendatav, arvestades õppeprotsessile kehtestatud nõudeid.

Seega on JDM hinnangul AutÕS § 22 proportsionaalne ja tagab õiguste omajate kõrgetasemelise kaitse ning õiglase tasakaalu asjaomaste isikute huvide ja õiguste vahel. Eelnevast tulenevalt on JDM-i arvates AutÕS § 22 „vähese tähtsusega juht“ direktiivi 2001/29/EÜ artikli 5 punkti o tähenduses ning ei mõjuta kaupade ja teenuste vaba ringlust ühenduses.

Esimese küsimuse kolmanda alaküsimusega soovite teada, milline iseseisev praktiline ja õiguslik tähendus on kolmeastmelisel testil §-s 22 sätestatud erandi ulatuse piiramisel.

Selgitame, et AutÕS §-s 17 sätestatud nn kolmeastmeline test ei piira ühegi spetsiifilise erandi kui sellise ulatust. Igal AutÕS IV peatükis sätestatud ainuõiguste erandil on spetsiifilised tingimused, mida erandile tuginev isik peab järgima. Sellele lisandub kolmeastmeline test, mis tähendab, et sõltumata erandist, ei tohi konkreetse teose kasutaja konkreetne tegevus olla vastuolus teose tavapärase kasutamisega ega kahjustada põhjendamatult autori seaduslikke huve. Viimast hinnatakse juhtumipõhiselt, sõltuvalt konkreetsetest asjaoludest. Järelikult ei piira kolmeastmeline test abstraktselt ühegi spetsiifilise erandi ulatust. Samuti ei vasta tõele, nagu kolmeastmelise testi kohaldatavus tagaks AutÕS § 22 kooskõla direktiiviga 2001/29/EÜ. Kui liikmesriik võtab mõne EL-i õiguses kehtestatud erandi siseriiklikusse õigusesse üle, tuleb arvestada, millised tingimused on erandi ülevõtmisele seatud. Kolmeastmelist testi tuleb kohaldada niiehknaa igas elulises juhtumis. Kolmeastmeline test ei saa „ravida“ ebakorrektselt EL-i õiguse ülevõtmisest tekkinud tagajärgi.

Selgitustaotluse teine küsimus seondub kolmeastmelise testi praktilise kohaldamisega ja jaguneb kuueks alaküsimuseks.

14 Eesti Vabariigi haridusseadus – RT I, 09.07.2026, 51

15 RKTko 2-16-17491/52, p 15.2.

16 Samas, p 16.3.

17 Vt AutÕS § 10 lg 3; aga puutumus EL-i õigusega on ulatuses, kus teost esitatakse tehnilise vahendi abil

18 RKTko 3-2-1-159-16, p 18.

Teise küsimuse esimese alaküsimusega soovite teada, millise õigusliku või menetlusliku tegevuse peab õiguste omaja või teda esindav kollektiivse esindamise organisatsioon tegema, kui ta leiab, et kasutaja poolt AutÕS § 22 alusel vabaks kasutuseks peetav kasutamine on vastuolus AutÕS §-s 17 või § 75 lg-s 2 sätestatud tingimustega?

Kui õiguste omaja leiab, et tema ainuõigusi on rikutud, võib ta pöörduda muuhulgas väidetava rikkuja poole, autoriõiguse komisjoni¹⁹ või tsiviilkohtusse. Kollektiivse esindamise organisatsioonil on õigus esindada õiguste omajaid kas lepingust või seadusest tulenevalt.²⁰ JDM ei saa õiguslaste selgituste andmise käigus öelda õiguste omajatele või kollektiivse esindamise organisatsioonidele, milliseid konkreetseid õiguslikke või menetluslikke samme nad peaksid õiguskäibes oma õiguste kaitsmiseks astuma.

Teise küsimuse teise alaküsimusega soovite teada, kas õiguste omaja või kollektiivse esindamise organisatsioon võib esitada kasutajale põhjendatud vastuväite või teate, milles tuuakse välja asjaolud, mille tõttu konkreetne kasutus tema hinnangul konkureerib tavapärase litsentsituruga või kahjustab õiguste omajate seaduslikke huve? Kui jah, siis millised asjaolud ja millises ulatuses peaksid sellises teates olema esitatud ning milline õiguslik tähendus on sellise vastuväite esitamisel?

Õiguste omaja või kollektiivse esindamise organisatsioon võib esitada kasutajale põhjendatud vastuväite või teate, milles tuuakse välja asjaolud, mille tõttu konkreetne kasutus tema hinnangul konkureerib tavapärase litsentsituruga või kahjustab õiguste omajate seaduslikke huve. Eraõiguslikes suhetes, kus isikutel saavad tekkida omavahelised õigused ja kohustused, on eelkõige küsimus, kas keegi võib kelleltki teiselt konkreetsetes juhtumid midagi nõuda. Osundatud näites võib õiguste omajal või kollektiivse esindamise organisatsioonil olla nõudeõigus väidetava rikkuja vastu võlaõigusseaduse²¹ (VÕS) § 1043 ja 1045 lg 1 p 5 koosmõjus, kus õiguste omaja ja teose kasutaja vahel tekib lepinguväline võlasuhe. Kui õiguste omajal on nõue ja ta esitab selle teose kasutajale, on tegu õiguslikult kvalifitseeritav kui tahteavaldus tsiviilseadusliku üldosa seaduse²² (TsÜS) § 68 lg 1 mõttes. Kokkuvõtteks, seadus ei keela võlgniku vastu nõude esitamist, kui võlausaldajal on nõue olemas.

Teise küsimuse kolmanda alaküsimusega soovite teada, kuidas jaguneb sellises olukorras tõendamiskõrre? Kui õiguste omaja on esitanud konkreetseid asjaolud, mis viitavad sellele, et tasuta kasutus asendab või võib asendada litsentsitavat kasutust ja vähendada õiguste omajate potentsiaalset litsentsitulu, siis kas erandile tugineval kasutajal lasub kohustus esitada ja usutavaks muuta asjaolud, millest nähtub, et kasutus vastab sellele vaatamata AutÕS § 17 ja § 75 lg 2 tingimustele?

Olukorras, kus õiguste omajal on teose kasutaja vastu potentsiaalne nõue, soovite teada, kuidas jaguneb sellisel juhul tõendamiskõrre. Selgitame, et kui teose kasutaja soovib tugineda vabakasutuse erandile, on erandi kohaldamise üks eeldustest vastavus kolmeastmelisele testile. Erandi kohaldamist õigustavate asjaolude esitamise ja usutavaks muutmise kohustus on teose kasutajal.²³ Eelnev tähendab, et tsiviilkohtumenetluses lasub tõendamiskõrre teose kasutajal.

Teise küsimuse neljanda alaküsimusega soovite teada, kas kolmeastmelise testi hindamisel tuleb arvestada konkreetse kasutusvaldkonna olemasolevat litsentsituruga, sealhulgas asjaolu, et sisult samalaadse või võrreldava muusika kasutamise eest maksavad teised samal turul tegutsevad isikud õiguste omajatele tasu?

Kolmeastmelise testi teine tingimus on, et vabakasutuse erandile tuginev teose kasutus ei tohi olla vastuolus teose tavapärase kasutamisega. Kõnealuse tingimusega seoses on leitud, et õiguste omaja kontrolli alla peavad jääma teose kasutamise kõik viisid, millel on õiguste omaja jaoks märkimisväärne majanduslik või praktiline tähendus.²⁴ Kui kolmas isik kasutab teost viisil, mis põhimõtteliselt kuulub erandi alla, kuid millega ta astub majanduslikku konkurentsi õiguste omaja tavapäraste teose kasutusviisidega ja seeläbi võtab õiguste omajalt ära märkimisväärse või käegakatsutava ärilise tulu²⁵, viitab olukord sellele, et konkreetne kasutus on vastuolus teose tavapärase kasutamisega.

19 AutÕS § 87

20 RKTko 2-16-17491/52, p 12.2.

21 Võlaõigusseadus – RT I, 20.06.2026, 18

22 Tsiviilseadustiku üldosa seadus – RT I, 31.12.2024, 48

23 RKTko 2-16-17491/52, p 21.4.

24 WIPO. Guide to the Copyright and Related Rights Treaties Administered by WIPO. Second edition, BC-9.53. <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-891-1-en-guide-to-the-copyright-and-related-rights-treaties-administered-by-wipo.pdf>

25 Samas, BC-9.55.

JDM-i hinnangul saab kolmeastmelise testi teise elemendi analüüsimisel arvestada konkreetse kasutusvaldkonna olemasolevat litsentsiturgu, kuna analüüsi käigus selgub, millised on tavapärased teose kasutusviisid nii õiguste omaja kui ka sektori jaoks laiemalt. Litsentsiturgu analüüsidest saab välja selgitada, millised teose kasutusviisid moodustavad õiguste omaja jaoks märkimisväärse tuluallika. Saadud teadmisi saab seejärel rakendada, et hinnata, kas konkreetne vabakasutuse erandile tuginev kasutus võtab õiguste omajalt ära märkimisväärse tuluallika.

Kui sisult samalaadse või võrreldava muusika kasutamise eest maksavad teised samal turul tegutsevad isikud õiguste omajatele tasu, ei ole see iseenesest määrav. Asjaolu saab määravaks alles siis, kui kõnealune teose kasutusviis on õiguste omaja perspektiivist tavapärane, s.o. kui see moodustab õiguste omaja jaoks märkimisväärse majandusliku tähtsuse.

Olete selgitustaotluses toonud taustainfot huvikoolide turukäitumise kohta ja toote murena välja, et litsentsitav kasutus võib asenduda tasuta kasutusega üksnes seetõttu, et sama või võrreldavat tegevust korraldatakse õppeasutuse vormis. Toote välja, et kui märkimisväärne osa sellisest regulaarsest ja süstemaatilise fonogrammide kasutamisest võib tegevuse õppeasutuse vormis korraldamise tõttu toimuda ilma õiguste omaja nõusoleku ja tasu maksmiseta, võib sellel olla oluline mõju õiguste omajate olemasolevale litsentsiturule.

Selgitustaotluses toodud taustainfo najal võib konstrueerida juhtumi, kus kaks asutust kasutavad teoseid samaväärselt, kusjuures asutus A on HaS tähenduses õppeasutus ja asutus B ei ole. Ainult asutusele A laieneb AutÕS § 22, asutus B peab teose samaväärselt kasutamiseks küsima igal juhul autori luba. Asutuse A puhul võib teose kasutus potentsiaalselt täita vabakasutuse erandi tingimused, kuid püsima jääb küsimus kolmeastmelise testi kohaldamisest. Nagu öeldud, vabakasutuse erandiga ei saa õiguste omajat ilma jätta märkimisväärsest või käegakatsutavast tulust. Isegi kui AutÕS § 22 tingimused on täidetud, peab teose kasutus vastama kolmeastmelisele testile. Seega, kui teose tasuta kasutamine konkureerib olemasoleva litsentsituruga ja kus õiguste omaja jaoks on teose kasutusviisil märkimisväärne majanduslik või praktiline tähendus, toetab see hinnangut, et teose kasutus ei läbi kolmeastmelist testi. Kas see vastab tõele selgitustaotluses esitatud asjaolude kontekstis, ei ole JDM-i poolt võimalik selgitustaotlusele vastamise raames öelda.

Teise küsimuse viienda alaküsimusega soovite teada, kas kollektiivse esindamise organisatsioon võib kolmeastmelisele testile tuginedes vaidlustada objektiivselt määratletud kasutusviisi, näiteks fonogrammide regulaarse ja süstemaatilise kasutamise tasulise tantsuõppe lahutamatu osana olukorras, kus sellise kasutuse jaoks eksisteerib toimiv litsentsiturg, või tuleb kolmeastmelise testi tingimuste täitmist vaidlustada iga kasutaja ja kasutusjuhtumi puhul eraldi?

Kuna kolmeastmeline test on oma olemuselt loodud paindlikuks ja võimaldab hinnata teose kasutust juhtumipõhiselt, peaks iga juhtumi juures eraldi analüüsima, kas teose kasutus läbib kolmeastmelise testi. Näiteks ühe õppeasutuse puhul ei pruugi vabakasutus olla vastuolus teose tavapärase kasutamisega, samas kui teise õppeasutuse puhul võib vastuolu tekkida. Samas nt menetluslikult võib tsiviilkohtumenetluse seadustiku²⁶ § 207 lg 1 tingimuste esinemisel esitada hagi kaaskostjate vastu, kuid menetluslik strateegia on õigusabi küsimus, mida JDM selgitustaotluse raames ei lahenda.

Teise küsimuse kuuenda alaküsimusega soovite teada, milline õiguslik tagajärg kaasneb sellega, kui õiguste omaja või teda esindav kollektiivse esindamise organisatsioon on põhjendatult vaidlustanud kasutaja õiguse tugineda AutÕS §-s 22 sätestatud vaba kasutuse erandile, tuues välja asjaolud, mille kohaselt kasutamine on vastuolus AutÕS §-s 17 või § 75 lg-s 2 sätestatud kolmeastmelise testi tingimustega? Kas kasutajal tekib sellise vaidlustamise järel kohustus lõpetada teose või muu õiguste objekti kasutamine ilma õiguste omaja loata ja tasu maksmata ning edasiseks kasutamiseks saada õiguste omaja luba ja maksta kasutamise eest tasu? Kui põhjendatud vastuväite esitamine iseenesest ei välista kasutaja võimalust tugineda vaba kasutuse erandile, siis millise toiminguga või otsusega lõpeb kasutaja võimalus sellele erandile tugineda?

Teise küsimuse kuuendale alaküsimuse vastamine on materiaalsoiguse kohaldamise küsimus elulistel asjaoludel, millele JDM ei saa selgitustaotluse vastuses konkreetset vastust anda. Kui õiguste omaja nõuab vabakasutuse erandile tuginevalt teose kasutajalt teose kasutamise lõpetamist ja sellel nõudel on materiaalsoiguslik alus, mis saab eelkõige tuleneda AutÕS § 81⁷ lg 1 p-st 2 koosmõjus VÕS §-ga 1055, on teose kasutaja kohustatud lõpetama teose kasutamise. Kui vabakasutuse erandi tingimused

²⁶ Tsiviilkohtumenetluse seadustik – RT I, 20.06.2026, 21

ei kohaldu, ei ole teose kasutajal olnud algusest peale teose kasutamise õigust ning puudub õiguslik vajadus toimingu või otsuse tegemiseks, millega „lõpeb kasutaja võimalus sellele erandile tugineda“. Praktiliselt on seega küsimus õiguste jõustamises.

Kui õiguste omaja on kasutaja vastu juba esitanud „põhjendatud vastuväite“ ehk nõude ja kasutaja ei lõpeta teose kasutamist, sõltub järelalus õiguslikus mõttes sellest, kas õiguste omaja nõudel on alus, st kas vabakasutuse erand kohaldub või mitte. Kui vabakasutuse erand ei kohaldu, peab kasutaja õiguslikus mõttes teose kasutamise lõpetama. Eeltoodu ei pruugi siiski igas elulises juhtumis tuua kaasa olukorda, kus teose kasutaja kiidab õiguste omaja nõude heaks ja lõpetab teose kasutamise. Õigusvaidluse korral on õiguste omajale seadusega antud võimalused oma õiguste kaitseks.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Alex Luik

Intellektuaalse omandi ja konkurentsioiguse talituse nõunik